

ВІДГУК

**офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Свиноуса Івана Вікторовича на дисертаційну роботу Бленди Наталії
Олександрівни на тему: «Формування стратегії розвитку продовольчого
комплексу», подану на здобуття наукового ступеня доктора
філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки
за спеціальністю 051 Економіка**

Актуальність теми дисертаційної роботи та її зв'язок з напрямками виконання науково-дослідних робіт

Продовольча проблема є однією з головних у сучасний період розвитку країни. Радикальні суспільно-політичні та економічні реформи в Україні, розвиток ринкових відносин та ринкового механізму господарювання вимагають відповідного теоретико-методичного забезпечення формування, ефективного функціонування та стратегічного розвитку продовольчого комплексу. Основною метою розвитку продовольчого комплексу є виробництво високоякісних продовольчих товарів, потрібних для повного задоволення потреб населення відповідно до науково обґрунтованих норм споживання. Досягненню цієї мети повинна сприяти територіальна організація агропродовольчого виробництва, оптимізація сировинних зон переробних підприємств, забезпечення пропорційного і збалансованого розвитку та розміщення виробництва, а також гармонізація розвитку виробничої та соціально-економічної складових продовольчого комплексу.

Враховуючи вищезазначене дисертаційне дослідження Бленди Н. О. є актуальним, як на теоретичному, так і на практичному рівні. Автором здійснено вагомий внесок у розв'язання проблеми продовольчого забезпечення на основі формування стратегічних перспектив розвитку продовольчого комплексу.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Уманського національного університету садівництва за темою «Теоретико-методологічні та прикладні засади соціально-економічного розвитку аграрної сфери економіки України в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0116U003210), у межах якої автором досліджено теоретичні та методичні основи формування стратегії розвитку продовольчого комплексу, проаналізовано його розвиток, потенціал і сучасні тенденції, обґрунтовано стратегічні напрямки розвитку продовольчого комплексу з метою підвищення продовольчого забезпечення населення України.

Ступінь достовірності й обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Ознайомлення з дисертаційною роботою, науковими працями опублікованими за темою дослідження, дає підставу стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації роботи виконані на належному рівні є достовірними і обґрунтованими.

Структура і зміст дисертації свідчить про комплексний характер проведеного здобувачем дослідження. Робота збагачена цифровим та ілюстративним матеріалом, що значно полегшує сприйняття аналітичних досліджень та висновків.

Важливим показником і гарантією ступеню обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій є використані методи та прийоми. Для комплексного дослідження проблем стратегічного розвитку продовольчого комплексу у дисертаційній роботі застосовано системно-комплексний підхід; використано абстрактно-логічний, монографічний, графічний, методи групування та комплексна методика визначення індикаторів продовольчої безпеки, методи трендового та стратегічного аналізу.

Достовірність та обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій забезпечено завдяки значній інформаційній базі досліджень: законодавчих та нормативних актів України, даних Державної служби статистики України, Міністерства аграрної політики та продовольства України, матеріалів наукових досліджень провідних вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, матеріалів науково-практичних конференцій, спостережень автора, даних комп'ютерної мережі Інтернет та інших джерел.

Достовірність результатів дослідження підтверджується високим рівнем їхнього теоретичного обґрунтування, впровадженням у практику і навчальний процес, а також апробацією на 21 міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, публікацією у вітчизняних фахових та зарубіжних наукових виданнях.

Достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукова новизна дисертаційної роботи Бленди Н.О. полягає в визначенні та обґрунтуванні теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій формування стратегії розвитку продовольчого комплексу України. До основних наукових результатів дисертаційного дослідження слід віднести:

1. на теоретичному рівні;

– узагальнено понятійно-категоріальний апарат у частині трактування поняття «продовольчий комплекс», що, на відміну від інших визначень, розглядається як система взаємозалежних галузей, підприємств і окремих виробництв, які поєднані виробничо-економічними зв'язками, основним завданням яких є збалансоване, економічно та фізично доступне забезпечення населення продовольством у відповідності до норм раціонального харчування, що дозволяє обґрунтувати функціонально-галузеву структуру продовольчого комплексу, яка, на відміну від існуючих, включає три комплексні функціональні блоки: забезпечувальний, виробничий та продовольчий ринок, що взаємодіють між собою і пов'язані із зовнішнім середовищем вхідними та вихідними потоками;

– удосконалено теоретико-методичні підходи до оцінки функціонування продовольчого комплексу, в частині виокремлення таких об'єктів дослідження: природно-ресурсного потенціалу; сучасного стану та рівня розвитку продовольчого комплексу; рівня продовольчого забезпечення та продовольчої

безпеки, що дозволить більш повно врахувати їх взаємозв'язок та взаємозалежність у формуванні якісних особливостей об'єкту дослідження;

2. на методичному рівні:

– удосконалено матрицю PEST-аналізу чинників макросередовища функціонування продовольчого комплексу шляхом доповнення блоком «Global Problems / Глобальні проблеми», що охоплює проблеми економічної, енергетичної, демографічної, соціальної, екологічної та інших сфер людського існування, які через вплив на зміну факторів зовнішнього середовища формують відповідні зміни у внутрішньому середовищі;

– методичний підхід до зонування регіонів за показниками споживання продовольства населенням у частині врахування окремих його видів (м'яса ВРХ, плодів та овочів) та поділу на регіони із високим, середнім і низьким рівнем споживання, що дозволило виявити основні чинники споживання (грошові доходи населення, середній розмір домогосподарства, частка витрат на продовольчі товари у загальних витратах) та визначити комплекс заходів, спрямованих на подолання регіональних диспропорцій;

3. на практичному рівні:

– інструментарій гармонізації стратегічних напрямів розвитку продовольчого комплексу на основі PEST і SWOT-аналізу в частині селективної підтримки виробництва дефіцитних видів продовольства та підтримання рівня споживання вразливих верств населення;

- науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення механізму державного регулювання розвитку аграрної сфери та продовольчого комплексу України, спрямовані на удосконалення податкового законодавства, оптимізацію державної підтримки, регулювання ринкових механізмів та соціального забезпечення.

Значущість результатів дисертаційного дослідження для теорії й практики та конкретні шляхи їх використання

Наукове значення результатів дисертаційного дослідження полягає, насамперед, у його комплексності, що дало можливість автору обґрунтувати теоретико-методичні та прикладні аспекти формування стратегії розвитку продовольчого комплексу. Сформовані у дисертаційній роботі положення та отримані результати можуть бути основою прогнозу ефективного розвитку та оптимального функціонування продовольчого комплексу.

Практичне значення для діяльності ТОВ «Берестівець» мають наукові розробки стосовно прогнозних показників та стратегічних напрямів розвитку продовольчого комплексу визначених на основі PEST і SWOT-аналізу та вивчення причин зміни споживчого попиту населення, що мають прямий вплив на формування попиту на продовольчому ринку (довідка від 30.09.2020 р., № 184/1). Також дослідження зміни споживчих переваг населення, їх причин, особливостей формування і розвитку ринку продовольства на регіональному рівні та України в цілому, мають практичне значення для розробки перспективних планів розвитку та затвердження виробничої програми ТОВ «Устя» (довідка від 08.10.2020 р., № 136).

Результати аналізу розвитку продовольчого комплексу та рівня

продовольчого забезпечення населення, виявлені тенденції, розробки та рекомендації дисертаційної роботи використані відділом розвитку сільських територій та захисту довкілля Уманської районної державної адміністрації Черкаської області в процесі планування та розробки програм з питань розвитку сільських територій, зайнятості сільського населення, розвитку сільськогосподарських підприємств, фермерства, особистих селянських господарств, кооперації та підприємництва (довідка від 28.10.2020 р., № 583/01-01).

Результати наукового дослідження дисертаційної роботи впроваджено в навчальний процес курсів: «Стратегія підприємства», «Державне регулювання економіки», «Національна економіка», «Стратегії розвитку соціально-економічних систем» для студентів факультету економіки і підприємництва Уманського національного університету садівництва (довідка від 05.11.2020 р., № 01-10/851а).

Повнота викладення основних наукових результатів в опублікованих працях

Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено результати авторських розробок щодо формування стратегії розвитку продовольчого комплексу. Наукові положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використані лише ті ідеї та положення, які отримані автором особисто.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження опубліковано у 33 наукових працях, 12 з яких розкривають основний зміст дисертації, зокрема одна стаття – у періодичному науковому виданні держави, яка входить до Організації економічного співробітництва та розвитку та Європейського Союзу, з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача, одна публікація – розділ колективної монографії з наукового напрямку, за яким підготовлено дисертацію здобувача, 10 – у наукових фахових виданнях, а також 21 – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Позитивна оцінка здобутих дисертантом результатів підтверджується також їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях. Таким чином, можна стверджувати, що результати дисертаційної роботи належним чином апробовані.

Структура і зміст дисертаційної роботи. Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 243 сторінки, у тому числі основного тексту -193 сторінки. Робота містить 34 таблиці та 22 рисунки, з яких 6 таблиць та ілюстрацій займають повну сторінку, 16 додатків. Список використаних джерел налічує 250 найменувань на 27 сторінках.

За своїм обсягом, структурою, повнотою викладення результатів дослідження та оформленням дисертаційна робота відповідає вимогам чинного Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01. 2017 р. № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

Дискусійні положення та критичні зауваження щодо змісту дисертаційної роботи.

1. В дисертаційній роботі здобувачем представлено авторське трактування поняття «продовольчий комплекс», як системи взаємозалежних галузей, підприємств і окремих виробництв, які поєднані виробничо-економічними зв'язками, основним завданням яких є збалансоване, економічно та фізично доступне забезпечення населення продовольством у відповідності до норм раціонального харчування (с. 34), однак, на нашу думку, визначення варто було б доповнити такими категоріями як безпечність продовольства, якість та екологічність, хоча в роботі такі аспекти висвітлюються.

2. При проведенні аналізу споживання продовольства населенням варто було деталізувати дослідження відповідно диференціації споживачів за рівнем доходів враховуючи квінтільний коефіцієнт диференціації доходів населення ранжованого за показником середньодушових еквівалентних доходів, що дасть змогу кількісно оцінити залежність достатності споживання продовольства та частки витрат на продовольство у структурі витрат населення з різним рівнем доходів.

3. Прогнозування розвитку продовольчого комплексу в частині виробництва і споживання основних видів продовольства автор проводить з використанням методу трендового аналізу (с. 139 - 142), проте лінійні тренди для прогнозування можуть бути використані лише за умови збереження на майбутнє існуючих тенденцій розвитку середовища функціонування, при цьому не враховуються зміни факторів, що є визначальними у стратегічному розвитку.

4. Визначення стратегічних напрямів розвитку продовольчого комплексу на основі SWOT-аналізу (с. 162-163) носить загальний характер. однак, на нашу думку варто було б розробити конкретні пропозиції вирішення проблем продовольчого комплексу та нівелювання недоліків за допомогою використання можливостей, що надаються зовнішнім середовищем.

5. Автор в дисертаційній роботі розгадає можливі напрями державної підтримки, проте доцільно було б приділити увагу також недержавним проектам та грантовим програмам підтримки розвитку аграріїв та фермерів, як наприклад, проекти та конкурси для мікро, малих і середніх агропідприємств та сільських громад за Програмою USAID з аграрного і сільського розвитку (АГРО), що пропонують ряд інструментів для мікро, малих і середніх агровиробників та сільських громад, з тим щоб збільшити продуктивність та доступ до ринків, удосконалити допоміжні функції у агросекторі (такі, як доступ до фінансування, іригація, агро-лабораторні і ветеринарні послуги, впровадження систем якості і безпечності продукції та інші), а також покращити нормативно-правову базу (насамперед, що стосується впровадження справедливого та прозорого ринку сільськогосподарських земель та зменшення корупції у агросекторі).

В цілому висловлені зауваження носять рекомендаційний характер і жодною мірою не знижують наукової та практичної цінності висновків і рекомендацій дисертаційної роботи та не впливають на загальну позитивну її оцінку.

Загальний висновок про наукову роботу дисертанта.

Дисертаційна робота Бленди Наталії Олександрівни на тему: «Формування стратегії розвитку продовольчого комплексу» є завершеним науковим дослідженням, містить положення наукової новизни, має теоретичне та практичне значення. Автором було поставлено та розв'язано важливе наукове завдання обґрунтування теоретико-методичних засад і розробка практичних рекомендацій щодо формування стратегії розвитку продовольчого комплексу на сучасному етапі розвитку економіки.

Дисертація за змістом відповідає спеціальності 051 Економіка. Тему дисертаційного дослідження цілком розкрито, поставлена мета в повній мірі досягнута, результати дослідження мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Дисертаційна робота «Формування стратегії розвитку продовольчого комплексу» відповідає вимогам пунктів 9, 10, 11, 12 «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 р., а її автор – Бленда Наталія Олександрівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка.

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Білоцерківського національного
аграрного університету

«Підпис затверджую»
Начальник ВК БНАУ

І. В. Свиноус

Д.В. Ромасишин